

Z kroniki Instytutu Zachodniego

WALNE ZEBRANIE CZŁONKÓW INSTYTUTU ZACHODNIEGO

Dnia 30 marca 1971 r. w auli Instytutu Zachodniego w Poznaniu przy Starym Rynku 2 odbyło się Walne Zebranie Członków Instytutu Zachodniego. Porządek dzienny zebrania był następujący:

1. Zagajenie i wybór przewodniczącego Walnego Zebrania.
2. Odczytanie protokołu Walnego Zebrania z dnia 24 marca 1970 r.
3. Sprawozdanie Kuratorium, Rady Naukowej oraz Dyrekcji z działalności za rok 1970.
4. Sprawozdanie finansowe za rok 1970 i preliminarz budżetowy na rok 1971.
5. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
6. Plan naukowy i wydawniczy na rok 1971 i lata następne.
7. Dyskusja nad sprawozdaniami.
8. Powzięcie uchwały o udzielenie Dyrekcji IZ absolutorium za działalność w okresie sprawozdawczym i zatwierdzenie planu pracy i preliminarza na rok 1971.
9. Powzięcie uchwały odnośnie do zmiany statutu Instytutu Zachodniego.
10. Wybór członków Komisji Rewizyjnej.
11. Powołanie nowych członków IZ.
12. Wolne wnioski.

1) Zebranie otworzył o godz. 10³⁰ prezes Kuratorium Instytutu Zachodniego prof. dr St. Smoliński, witając przybyłych członków IZ i gości.

Następnie dyrektor IZ, prof. dr W. Markiewicz, zaproponował powołanie na przewodniczącego Walnego Zebrania prezesa Kuratorium, prof. dra S. Smolińskiego. Propozycję przyjęto jednogłośnie. Na sekretarzy Walnego Zebrania powołano mgr M. Brymas i mgra P. Kalkę.

Na wniosek przewodniczącego obrad skreślono z porządku dziennego punkt 9.

2) Protokół z Walnego Zebrania z dnia 24 marca 1970 nie został odczytany z uwagi na jego publikację w „Przeglądzie Zachodnim” nr 3/1970.

3) Nie odczytano również sprawozdania Kuratorium, Rady Naukowej i Dyrekcji z działalności za rok 1970, gdyż sprawozdanie to, opublikowane w formie osobnej broszury, doręczono członkom IZ przed Walnym Zebraniem.

Następnie zabrał głos prof. dr W. Markiewicz, którego wystąpienie miało charakter komentarza do wyżej wspomnianego sprawozdania. Mówca podziękował członkom Kuratorium, Rady Naukowej i Komisji Rewizyjnej za pomoc udzielaną Dyrekcji Instytutu Zachodniego w jej codziennej pracy. Nawiązując do obchodzonych w ubiegłym roku uroczystości dwudziestopięciolecia IZ, przekazał wyrazy wdzięczności wszystkim osobom, które pomogły w zorganizowaniu tego jubileuszu

względnie uświetniły go swą obecnością, przypomniał także przyjęcie delegacji IZ przez przewodniczącego Rady Państwa i ministra spraw zagranicznych.

W wystąpieniu dyrektora IZ na pierwszy plan wysunęła się kwestia usytuowania organizacyjnego Instytutu. Prof. dr W. Markiewicz wskazał, że chociaż Instytut Zachodni został przez Prezydium Polskiej Akademii Nauk wyznaczony na głównego koordynatora badań problemu resortowego PAN — *Imperializm, rozwój i kryzys systemu* — nadal jest dotowany z puli towarzystw naukowych. Powstała zatem sytuacja paradoksalna, gdyż z jednej strony Instytut traktowany jest jako towarzystwo naukowe, z drugiej zaś powierza mu się funkcje koordynacyjne w stosunku do instytutów PAN. Wyjście z tej sytuacji stanowi przekształcenie IZ w instytut PAN oraz ukształtowanie nowych form powiązań między Instytutem Zachodnim jako placówką naukowo-badawczą a towarzystwem naukowym „Instytut Zachodni”. Odpowiednie zmiany w tym zakresie ma zaproponować powołana przez Kuratorium IZ specjalna komisja w składzie: dyrektor IZ prof. dr W. Markiewicz — jako przewodniczący, prezes Kuratorium prof. dr S. Smoliński, wiceprezes Kuratorium prof. dr J. Wąsicki, członek Kuratorium prof. dr Cz. Łuczak, przewodniczący Rady Naukowej prof. dr Z. Kaczmarczyk oraz dziekan wydziału prawa UAM prof. dr Zbigniew Radwański.

Przechodząc do omówienia działalności naukowej IZ prof. dr W. Markiewicz podkreślił, że w przyszłości w większym niż dotychczas zakresie charakteryzować ją będzie tendencja do współdziałania między poszczególnymi zakładami. W roku sprawozdawczym tendencja ta znalazła odzwierciedlenie w pracach międzyzakładowego zespołu pracowników naukowych pod kierownictwem wicedyrektora IZ, dra J. Rachockiego nad stanem badań niemcoznawczych w Polsce; w niedalekiej przyszłości współdziałania kilku zakładów IZ będą wymagały przykładowo badania poddające analizie przedstawianie spraw polskich w zachodnioniemieckich podręcznikach szkolnych w dziedzinie historii.

Oceniając sprawy kadrowe mówca poinformował zebranych, że Instytut Zachodni zatrudniał w roku sprawozdawczym 33 pracowników naukowo-badawczych, w tym pięciu docentów i 11 doktorów. W porównaniu więc z 1969 r. nastąpiła pewna poprawa w sytuacji kadrowej. Najlepszą obsadą pod względem naukowym dysponują nadal zakłady historyczny i socjologiczny. Rok sprawozdawczy przyniósł również dalsze rozszerzenie wymiany międzynarodowej: w roku tym na długoterminowych stażach naukowych w krajach zachodnich przebywało pięciu pracowników IZ.

Kończąc swe wystąpienie prof. Markiewicz podziękował działaczom TRZZ, zwłaszcza Zarządowi Wojewódzkiego w Poznaniu, za ich działalność w dziedzinie popularyzowania wiedzy o tematyce niemieckiej i o polskich Ziemiach Zachodnich, oraz za owocną współpracę w tym zakresie z Instytutem Zachodnim.

4) Sprawozdanie finansowe za 1970 r. i preliminarz budżetowy na 1971 przedstawił dyrektor administracyjny IZ, mgr H. Naskrent, który podkreślił że w 1970 r. zaznaczyło się pewne pogorszenie sytuacji finansowej IZ spowodowane zmniejszeniem dotacji przez Polską Akademię Nauk. Wobec braku środków finansowych Dyrekcja była zmuszona pokryć niedobór, zwłaszcza w zakresie wydawniczym, z subwencji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu, za którą — w imieniu Dyrekcji — mgr H. Naskrent podziękował jak najserdeczniej przewodniczącemu Wojewódzkiej Rady Narodowej — Franciszkowi Szczerbalowi. Wyraził również podziękowania prezesowi Rady Nadzorczej Wojewódzkiego Zarządu Gminnych Spółdzielni, dyrektorowi mgrowi Zygmuntovi Węgrzykowi i prezesowi WZGS Woźniakowi za subwencję, która została przeznaczona na realizację pracy zbiorowej pod

redakcją dra J. Rachockiego pt. *Niemcy współczesne jako przedmiot badań nauki polskiej*. Podziękował też Prezydium Zarządu TRZZ za otrzymane, w związku z likwidacją Zarządu Wojewódzkiego TRZZ, nieruchomości biurowe. Mimo, że w roku sprawozdawczym subwencja PAN była niewystarczająca, odnośnie do preliminarza budżetowego na 1971 r. otrzymano takie same wskaźniki jak w roku ubiegłym. Usilne starania Dyrekcji o zwiększenie dotacji nie zostały dotychczas pozytywnie załatwione.

5) Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej przedstawił doc. dr J. Boroń. W roku sprawozdawczym komisja działała w składzie: doc. dr J. Boroń, prof. dr S. Kubiak, dr J. Prędko, prof. dr T. Puchalski, doc. dr J. Zajda.

Komisja uznała za prawidłowe główne kierunki działalności IZ i zwróciła uwagę na dalszy wzrost jego autorytetu naukowego. Zarazem wyraziła pewne zaniepokojenie w związku ze sprawą reorganizacji Instytutu. Winno się ją przeprowadzić w sposób jak najbardziej przemyślany, tak aby nie osłabić osiągniętej przez Instytut pozycji w nauce polskiej. Charakteryzując sytuację finansową IZ Komisja podkreśliła, że już od kilku lat preliminarze budżetowe utrzymują się prawie na takim samym poziomie, postulowała więc wydatne zwiększenie budżetu zbiorczego Instytutu. Przedmiot dalszych analiz stanowiły kierunki badań i sprawy wydawnicze. Jakkolwiek badania naukowe koncentrowały się wokół spraw niemieckich, istniały w tej mierze pewne niekonsekwencje. W uwagach końcowych Komisja wskazała na potrzebę systematycznego regulowania składek przez członków IZ i zaapelowała o wprowadzenie w życie nie zrealizowanego w ciągu ostatnich lat w Instytucie postulatu unowocześnień techniki pracy administracyjnej i częściowo naukowej. Wysoce oceniła pracę księgowości. Na podstawie wnikliwej analizy całokształtu działalności IZ Komisja Rewizyjna przedłożyła Walnemu Zebraniu wnioski o udzielenie Dyrekcji absolutorium z działalności za rok 1970.

6) Ponieważ w roku bieżącym — w myśl uchwały poprzedniego Walnego Zebrania — po raz pierwszy opublikowano plan naukowo-badawczy IZ w formie odrębnej broszury, którą doręczono zebranym, przeto wicedyrektor IZ dr Janusz Rachocki ograniczył się do krótkiego skomentowania planu. Plan opracowano na lata 1971 - 1975 w ramach ogólnopolskiego długofalowego planowania badań naukowych. W sformułowaniu planu widoczne jest dążenie do koncentracji prac wszystkich badaczy w obrębie poszczególnych zakładów wokół pewnych problemów wiodących. Na przykład w Zakładzie Ekonomicznym problemem takim jest ewolucja ekonomicznej pozycji NRF w gospodarce międzynarodowej, w Zakładzie Nauk Prawno-Politycznych — państwo zachodniemieckie, a w Zakładzie Kultury Niemiec Współczesnych — główne orientacje ideowe i światopoglądowe oraz ich wpływ na kulturę NRF. Najbardziej widoczną ewolucję tematyczną przechodzi Zakład Socjologiczny, w którym kontynuuje się jeszcze badania na temat przemian społeczno-kulturowych na Ziemiach Zachodnich, tematem wiodącym są jednak socjologiczne aspekty współczesnej polityki wschodniej NRF. Tematy wiodące poszczególnych zakładów nie wyczerpują całości planu naukowo-badawczego IZ. Problematyka prac indywidualnych jest przeważnie, choć nie zawsze, zgodna z zagadnieniami wiodącymi. Planem nie zostały objęte takie prace, jak analiza zachodniemieckich podręczników szkolnych.

7) W dyskusji jako pierwszy zabrał głos ambasador dr Dobrowolski, który stwierdził, że zjazd tegoroczny ma charakter wybitnie roboczy. Podkreślając znaczenie nauki dla praktyki i propagandy politycznej, wysunął szereg postulatów odnośnie do zagadnień, których opracowanie przez IZ uważa za bardzo ważne. Do ta-

kich problemów należy interpretacja układu między Polską a NRF, ponieważ jest rzeczą konieczną, aby w światowej literaturze i opinii istniała interpretacja polska, nie tylko zachodnioniemiecka. Szczegółowego i szybkiego opracowania wymagają także zagadnienia przystosowania ustawodawstwa zachodnioniemieckiego do procesu normalizacji stosunków z Polską, zobowiązań polskich wynikających z układu, kwestie nazewnictwa, podręczników szkolnych, a także bardzo aktualna i stosunkowo mało opracowana kwestia Berlina zachodniego.

Profesor A. Vetula ni wyraził zaniepokojenie z powodu spadku liczby członków IZ, usztywnienia się budżetu i koncepcji przekształcenia IZ w instytut Polskiej Akademii Nauk. Zdaniem mówcy bowiem, poza względami finansowymi, wszystko przemawia za dotychczasową formą: potrzebna jest organizacja społeczna, która mogłaby samodzielnie zabierać głos w tej kwestii. Dyskutant zwrócił uwagę na szczególne znaczenie procesu przebudowy psychiki obu narodów — polskiego i niemieckiego — a w szczególności młodzieży zachodnioniemieckiej, jako warunku koniecznego dla normalizacji stosunków polsko-zachodnioniemieckich. Jednym z zasadniczych momentów w tym procesie będzie kwestia zachodnioniemieckich podręczników szkolnych. Stąd też prof. Vetula ni wyraził zadowolenie, że problem ten akcentowany był zarówno przez ambasadora Dobrowolskiego, prof. Markiewicza, jak i innych mówców. Badaniami tymi należałoby objąć podręczniki szkolne wszystkich stopni, a przedmiotem analizy powinno być nie tylko to, co w nich napisano na temat dziejów politycznych i kulturalnych Polski, ale i to, co w nich pominięto.

Wicedyrektor PISM doc. dr M. Tomala omówił wszechstronnie współpracę obu instytutów, podkreślając konieczność jak najbardziej ścisłych, codziennych kontaktów, wymiany planów naukowych i ich koordynacji.

Prof. dr H. Batowski zgłosił dwie propozycje, dotyczące rozszerzenia tematyki badawczej IZ o pewne ważne problemy związane z ochroną polskich interesów politycznych. Proponował więc przede wszystkim podjęcie badań nad sposobem przedstawiania granicy polsko-niemieckiej i spraw z nią związanych w zachodnich wydawnictwach encyklopedycznych i atlasach o wysokich nakładach, zwłaszcza przeznaczonych do użytku szkolnego. Sugerował także rozważenie możliwości zajęcia się przez IZ problematyką wrogich Polsce treści politycznych przemycanych w zachodnioniemieckiej reklamie handlowej i innych tego typu masowych wydawnictwach.

Doc. dr R. Lutman wyraził zaniepokojenie sytuacją finansową IZ uważając, że sprawa ta powinna być poruszona w pismach naukowych oraz na zebraniu walnym Polskiej Akademii Nauk. Mówiąc o statusie, podkreślił jednak z całą stanowczością, że Instytut Zachodni nie powinien w żadnym wypadku stracić swego charakteru społecznego.

Prof. dr A. Wrzosek, skłoniony uwagami prof. Batowskiego, wskazał na konieczność zaopatrzenia głównych zagranicznych ośrodków naukowych w podstawowe materiały ilustracyjne dotyczące Polski, a w szczególności w mapy ścienne i atlasy, ponieważ dotychczas można tam zauważyć rażący brak tego typu materiałów.

Prof. dr Maria Kofta w swej wypowiedzi skoncentrowała się na kwestii założeń metodologicznych w badaniach kultury niemieckiej w Polsce i propozycjach ich zmiany oraz ulepszenia i zmiany metod propagandy kultury polskiej w Niemczech. Postulowała także konieczność wypracowania przez naukę polską własnych koncepcji badań kultury niemieckiej oraz wskazała na konieczność szybkiej likwidacji całego szeregu utrudnień w pracy naukowców podejmujących tematy mające związki i reperkusje polityczne.

Do wypowiedzi dyskutantów w obszernym wystąpieniu ustosunkował się dyrektor IZ prof. dr Władysław Markiewicz, który na wstępie podziękował Komisji Rewizyjnej za wnikliwą ocenę działalności Instytutu oraz wszystkim uczestnikom dyskusji za szereg cennych rad, spostrzeżeń i wniosków. Podkreślił, że głosy krytyczne Komisji Rewizyjnej należy w pełni zaakceptować i zapewnił, że Dyrekcja IZ postara się zrealizować jej postulaty w ramach swoich możliwości. Podejmując problemy poruszane w wystąpieniu ambasadora dra Dobrowolskiego, będące zarazem centralnymi zagadnieniami dyskusji, wskazał, że Dyrekcja wspólnie z Kuratorium i Radą Naukową poczyniła już odpowiednie starania, aby wyjąć na przeciw postulatów, które ambasador sformułował. I tak przykładowo wyonił się ostatnio problem dalszych losów wydawnictwa *Documenta Occupationis*. Mimo że istniały sugestie, aby zaniechać tę serię, Dyrekcja IZ wychodząc z założenia, że właśnie w tak zwrotnym okresie stosunków polsko-zachodnioniemieckich należy pokazywać na użytek świata i reedukacji narodu niemieckiego ślady, jakie Niemcy zostawiły w historii ludzkości, zdecydowała się nadać serii *Documenta Occupationis* bardziej reprezentatywny charakter. W tym celu postanowiono powierzyć ich edycję specjalnemu komitetowi redakcyjnemu w składzie: dyrektor IZ prof. dr W. Markiewicz, dyrektor KGBZH dr Czesław Pilichowski oraz rektor UAM prof. dr Czesław Łuczak.

O wychodzeniu przez IZ naprzeciw zgłoszonym postulatów świadczą również plany podjęcia w najbliższej przyszłości badań nad przedstawianiem spraw polskich w zachodnioniemieckich podręcznikach szkolnych. Badania te — na co prof. Markiewicz położył szczególny nacisk — nie będą ograniczać się do analizy samych podręczników, lecz będą również obrazowały metody, przy pomocy których indoktrynuje się politycznie i ideologicznie młodzież zachodnioniemiecką, w szczególności w aspekcie spraw polskich. Z problemem tym wiąże się także sprawa interpretacji problemów niemieckich w podręcznikach polskich. Zdaniem mówcy, nie powinniśmy bronić naszej wykładni za wszelką cenę i w każdym poszczególnym wypadku, gdyż i w naszych podręcznikach występuje szereg uproszczeń, które można interpretować na naszą niekorzyść. Nasze pozycje w sprawie podręczników są jednak o wiele silniejsze — możemy realnie zobowiązać się do wprowadzenia określonych zmian. Nawiązując do sprawy nazewnictwa, prof. Markiewicz wskazał na konieczność zajęcia stanowiska w tej kwestii przez MSZ i całą naszą propagandę masową i jak najszybszego rozwiązania tego problemu. Mówca zgodził się z wypowiedziami tych wszystkich dyskutantów, którzy poddawali krytyce metody propagandy naszego dorobku kulturalnego i argumentacji politycznej za granicą. Stwierdził, iż jest koniecznością jak najszybsza reorganizacja naszej służby zagranicznej w zakresie propagandy polskiej kultury. W pracach nad najbardziej racjonalnym zorganizowaniem służby zagranicznej IZ mógłby spełniać funkcję doradczą. Podejmując ponownie sprawę przyszłości Instytutu Zachodniego, która stanowiła jeden z głównych tematów wypowiedzi prawie wszystkich dyskutantów, prof. Markiewicz oświadczył, że jest rzeczą konieczną i zgoła przesądzoną, że IZ będzie musiał się stać normalnym instytutem PAN. Zapewnił jednak, że Dyrekcja podejmie wszelkie starania, żeby utrzymać jego dwoisty charakter, niemniej jednak forma powiązań między instytutem jako placówką naukowo-badawczą a towarzystwem naukowym będzie niewątpliwie musiała się zmienić. Kończąc swe wystąpienie, prof. dr W. Markiewicz jeszcze raz podziękował wszystkim dyskutantom za cenne rady, spostrzeżenia i uwagi i zwrócił się do zebranych członków IZ z prośbą o akceptację działalności IZ w roku sprawozdawczym.

8) Przewodniczący zebrania, prof. dr S. Smoliński poddał pod głosowanie wnioski o udzielenie Dyrekcji IZ absolutorium za działalność w roku sprawozdawczym i zatwierdzenie planu naukowego na lata 1971 - 1975. Powyższe wnioski zostały jednogłośnie uchwalone przez zebranych.

10) Wniosek przewodniczącego zebrania o pozostawienie Komisji Rewizyjnej w dotychczasowym składzie został także jednogłośnie przyjęty przez zebranych.

11) Dyrektor IZ prof. dr W. Markiewicz, na wniosek Kuratorium i Dyrekcji, przedstawił kandydatury nowych członków IZ, poprzedzając je informacją o aktualnym składzie członkowskim. IZ liczy obecnie 228 członków, w tym 63 profesorów zwyczajnych, 44 profesorów nadzwyczajnych, 48 docentów względnie doktorów habilitowanych, 52 doktorów i 21 magistrów. Wśród członków IZ występuje 36 prawników, 91 historyków, 20 socjologów, 25 filologów, 3 archeologów, 2 etnografów, 2 przedstawicieli pedagogiki, 27 ekonomistów, 2 statystyków, 11 geografów, 2 biologów i 7 przedstawicieli innych dyscyplin. Lista nowych kandydatów w składzie: doc. dr hab. Marian Eckert, historyk gospodarczy z Zielonej Góry; dr Franciszek Jakubczak, socjolog z Warszawy; dr Leonard Łukaszyk, prawnik z Warszawy; dr Bronisław Ratus, historyk z Zielonej Góry; mgr Zygmunt Węgrzyk, ekonomista z Poznania i dr Anna Wolff-Powęska, historyk z Poznania — została przez zebranych jednogłośnie przyjęta.

12) Na zakończenie, przy braku wolnych wniosków, prof. Smoliński podziękował wszystkim zebranych.

ROZSTRZYGNIECIE KONKURSU NA „PAMIĘTNIK MIESZKAŃCA ZIEM ZACHODNICH”

pod Protektoratem Józefa Cyrankiewicza

Jury konkursu w składzie: Józef Burszta, Zygmunt Dulczewski — sekretarz, Franciszek Jakubczak, Andrzej Kwilecki, Gerard Labuda, Władysław Markiewicz — przewodniczący, Jan Wojtaszek, po zapoznaniu się z planem konkursu i dokonaniu oceny nadesłanych prac, ogłasza co następuje:

1. Jury ocenia bardzo wysoko wartość naukową i znaczenie społeczno-polityczne autobiografii mieszkańców Ziemi Zachodnich nadesłanych na konkurs z okazji 25-lecia powrotu tych ziem do Polski.
2. Jury wyraża słowa głębokiego uznania i serdecznego podziękowania wszystkim tym, którzy przez spontaniczny i masowy udział przyczynili się do imponującego planu konkursu wyrażającego się liczbą około 800 nadesłanych pamiętników.
3. Jury stwierdza, że ilość prac zasługujących na nagrody i wyróżnienia znacznie przewyższa możliwości usatysfakcjonowania ich autorów środkami funduszu nagród ustalonego podczas ogłoszenia konkursu. W związku z tym Jury postuluje ogłoszenie drukiem jak najpełniejszego zbioru materiałów konkursowych w formie wielotomowej serii wydawniczej i honorowanie drukowanych prac według ustawowych stawek autorskich.
4. Jury postanowiło podwoić liczbę nagród i wyróżnień podanych w odezwie konkursowej przez dokonanie nowego podziału funduszu nagród i ogłasza następujący w e r d y k t nagród: